

Фінанси

УДК 334.012.64:336.714

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19470117>

**Тенденції грантового фінансування малого та середнього бізнесу в Україні у
2020-2024 рр.: верифікований кількісний аналіз**

Красносельський Віталій Олегович

аспірант кафедри бізнесу та управління

Національний університет Запорізька Політехніка, м. Запоріжжя

e-mail: krasno.vitaliy@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-1615-3493>

Прийнято: 16.03.2026 | Опубліковано: 30.03.2026

Анотація. У статті проведено комплексне дослідження тенденцій грантового фінансування малого та середнього бізнесу (МСБ) України у 2020-2024 роках на основі офіційних верифікованих даних Міністерства економіки України, Кабінету Міністрів України, USAID та ЄБРР. Актуальність теми обумовлена необхідністю систематизації накопиченого масиву даних щодо грантової підтримки МСБ в умовах трьох якісно відмінних фаз: допандемічного та пандемічного періоду (2020-2021), першого року повномасштабного вторгнення (2022) та фази активного відновлення і євроінтеграції (2023-2024). Метою дослідження є виявлення структурних зрушень у динаміці грантового освоєння та розробка авторської класифікації грантових потоків за джерелами і програмами. Методологічну основу складають статистичний аналіз верифікованих даних офіційних джерел, порівняльний метод та структурно-динамічний аналіз.

Встановлено, що державна грантова програма «Робота з липня 2022 р. по грудень 2024 р. забезпечила підтримку 22 700 підприємців на загальну суму 11,0 млрд грн. Загальний обсяг грантового фінансування МСБ з урахуванням програм USAID сягнув еквівалента понад 290 млн дол. США за 2022-2024 рр. Виявлено структурний перерозподіл на користь переробної промисловості та ІТ-сектору. Запропоновано авторську п'ятикатегорійну класифікацію грантових потоків за типами донорів. Практична цінність роботи полягає у формуванні аналітичної основи для вдосконалення державної грантової політики та підвищення обізнаності підприємців.

Ключові слова: малий та середній бізнес, грантове фінансування, «Робота, динаміка освоєння грантів, відновлення бізнесу, USAID, державна грантова підтримка.

Trends in grant financing of small and medium-sized businesses in Ukraine in 2020-2024: a verified quantitative analysis

Vitalii Krasnoselskyi

Postgraduate student of the Department of Business and Management,

National University Zaporizhzhia Polytechnic, Zaporizhzhia

e-mail: krasno.vitaliy@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-1615-3493>

Abstract. The article presents a comprehensive study of grant financing trends for small and medium-sized businesses (SMBs) in Ukraine during 2020-2024, based on verified official data from the Ministry of Economy of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, USAID and the EBRD. The relevance of the topic is driven by the need to systematise the accumulated data on SMB grant support across three qualitatively

distinct phases: the pre-pandemic and pandemic period (2020-2021), the first year of full-scale invasion (2022), and the active recovery and European integration phase (2023-2024). The purpose of the research is to identify structural shifts in grant utilisation dynamics and to develop an original classification of grant flows by sources and programmes. The methodological framework is based on statistical analysis of verified official data, comparative methods, and structural-dynamic analysis. The study establishes that the state grant programme eRobota provided support to 22,700 entrepreneurs with a total of UAH 11.0 billion from July 2022 to December 2024. Total SMB grant financing including USAID programmes reached the equivalent of over USD 290 million for 2022-2024. A structural shift towards manufacturing and the IT sector was identified. An original five-category classification of grant flows by donor type is proposed, distinguishing between state programmes, USAID, EBRD, EU programmes, and other bilateral donors. The study also identifies significant regional asymmetry in grant utilisation and confirms the high effectiveness of grant support: the survival rate of SMB grant recipients is 27 percentage points higher than that of non-funded enterprises, while recipients returned over 50% of received funds to the state budget in the form of taxes within two years. The practical value of the study lies in forming an analytical basis for improving national grant policy and increasing entrepreneurs' awareness of available instruments.

Keywords: small and medium-sized businesses, grant financing, eRobota, grant utilisation dynamics, business recovery, USAID, state grant support.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Грантове фінансування є одним із ключових інструментів підтримки малого та середнього бізнесу (МСБ) в умовах структурних економічних викликів. Для України, яка протягом 2020-2024 рр. пережила одночасно три потужні системні потрясіння -- пандемію COVID-19, перший рік відновлення та повномасштабне

збройне вторгнення Росії, -- масштаб і характер грантового освоєння зазнали кардинальних трансформацій. Якщо у 2020-2021 рр. грантовий ринок для МСБ в Україні був представлений переважно точковими донорськими програмами USAID та ЄБРР, то вже у 2022-2024 рр. він перетворився на системний інструмент державної антикризової та відновлювальної політики.

Актуальність теми визначається кількома взаємопов'язаними чинниками. По-перше, за 2022-2024 рр. загальний обсяг грантового фінансування МСБ з державних та міжнародних джерел перевищив еквівалент 290 млн дол. США, проте комплексного верифікованого аналізу цих потоків у науковій літературі досі не проведено. По-друге, паралельне функціонування державних (єРобота) та міжнародних донорських програм (USAID, ЄБРР, програми ЄС) формує складну багаторівневу архітектуру грантового ринку, ефекти синергії і конкуренції між елементами якої залишаються незрозумілими для більшості підприємців та управлінців. По-третє, значна регіональна асиметрія освоєння грантів (переважна концентрація у великих містах і західних регіонах) ставить під сумнів рівний доступ МСБ до безповоротного фінансування в умовах воєнного стану [1].

Незважаючи на рекордні масштаби грантового фінансування у 2023-2024 рр., досі не виконано систематичного моніторингу та всебічного аналізу тенденцій у розрізі часових фаз, програм і типів донорів. Це ускладнює прийняття управлінських рішень на рівні державної політики і зменшує ефективність підприємців у виборі та використанні грантових інструментів. Таким чином, існує об'єктивна науково-практична потреба у комплексному аналізі верифікованих даних за п'ятирічний період 2020-2024 рр. [2].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематику грантової підтримки МСБ досліджують як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Варналій З. С. [1] систематизує інструменти фінансової підтримки малого підприємництва в Україні та акцентує увагу на необхідності

диверсифікації джерел фінансування в умовах хронічного недоступу до банківського кредитування. Мельник Т. Ю. [2] аналізує механізми державної підтримки та стимулювання бізнесу в умовах воєнного стану, систематизуючи прямі та опосередковані інструменти і виявляючи їхні переваги та обмеження в екстремальних умовах.

Значним внеском у дослідження тематики є праця Романко О. П. [3], в якій узагальнено процес становлення грантової підтримки бізнесу в Україні з 2022 р., проаналізовано роль держави та міжнародних донорів у формуванні грантової культури, запропоновано прогноз подальшого грантового забезпечення. Разом з тим зазначена праця охоплює бізнес загалом без виокремлення МСБ як окремої категорії; використані дані позначені автором як орієнтовні без зазначення конкретних першоджерел; не запропоновано класифікацію грантових потоків за типами донорів; часовий горизонт обмежений переважно 2022-2025 рр. без аналізу докризового базису 2020-2021 рр. Саме ці прогалини визначають наукову новизну даної статті.

На міжнародному рівні суттєвий внесок у дослідження ефективності грантового фінансування МСБ здійснили Kerr, Nanda та Rhodes-Kropf [4], які емпірично довели, що безповоротне фінансування підвищує ймовірність виживання підприємств у 1,6 раза порівняно з кредитним. Автори стверджують, що грант діє як каталізатор підприємницького експерименту: він знижує поріг входу та дозволяє підприємцям перевірити бізнес-модель без ризику боргового навантаження. Demirguc-Kunt, Klapper та Singer [5] у дослідженні Світового банку встановили, що грантова підтримка суттєво скорочує розрив у фінансовій інклюзивності між великим бізнесом та МСБ у країнах, що розвиваються.

Питанням структурних тенденцій грантового ринку в країнах, що відновлюються після конфліктів, присвячені праці Collier та Duponchel [6], які дослідили феномен грантового стрибка -- різкого зростання обсягів донорського

фінансування у перші 2-3 роки після стабілізації. Автори показали, що характерною рисою такого стрибка є галузевий перерозподіл грантових потоків від аграрного сектору до переробної промисловості та цифрових технологій. Цей феномен повністю відповідає спостережуваній в Україні динаміці 2023-2024 рр.

Загурський О. М. та Кліщук О. В. [7] провели порівняльний аналіз грантових механізмів підтримки малого бізнесу в ЄС і Україні, виявивши принципові відмінності: якщо в ЄС гранти переважно є інструментом стимулювання інновацій та "зеленої" трансформації, то в Україні воєнного часу вони виконують антикризову функцію збереження бізнесу та зайнятості. Кобеля-Звір М. Я. [14] систематизує переваги та труднощі грантового освоєння для МСБ в умовах воєнного часу, акцентуючи на проблемах інформованості, адміністративної спроможності та регіональної нерівності доступу до грантових програм.

Разом з тим у наявних дослідженнях бракує верифікованого кількісного аналізу офіційних даних державних та міжнародних програм грантової підтримки МСБ в Україні у єдиній аналітичній рамці з охопленням усього циклу 2020-2024 рр. та авторською класифікацією грантових потоків за типами донорів, що й визначає предмет даної статті [8].

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є комплексний аналіз верифікованих тенденцій грантового фінансування малого та середнього бізнесу в Україні у 2020-2024 рр. на основі офіційних даних державних органів та міжнародних донорів, виявлення структурних зрушень у розрізі програм і джерел фінансування, а також розробка авторської класифікації грантових потоків і науково обґрунтованих рекомендацій для вдосконалення механізмів грантової підтримки МСБ в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Трифазна модель динаміки грантового ринку МСБ 2020-2024 рр.

Аналіз верифікованих офіційних даних дозволяє виокремити три якісно відмінні фази грантового фінансування МСБ в Україні, кожна з яких характеризується специфічними обсягами, структурою донорів та галузевими пріоритетами.

Фаза I -- Допандемічний та пандемічний період (2020-2021). У цей період основними донорами МСБ виступали USAID та ЄБРР через програми підтримки конкурентоспроможності та консалтингові гранти. Державних масштабних грантових програм для МСБ в Україні ще не існувало. ЄБРР надавав консалтингові гранти через програму Small Business Support (платформа MEREZHA), яка охопила сотні підприємств у різних регіонах. USAID реалізовував Competitive Economy Program (СЕР, 2018-2023) із фокусом на підвищення конкурентоспроможності та розвиток експорту. Пандемія COVID-19 призвела до часткової переорієнтації донорів на антикризову підтримку ліквідності МСБ. Загалом у 2020-2021 рр. грантовий ринок для МСБ України залишався фрагментованим, а загальний обсяг безповоротного фінансування -- обмеженим порівняно з масштабами потреб сектору [8].

Фаза II -- Кризовий злам (2022). Перший рік повномасштабного вторгнення ознаменувався двома паралельними процесами. З одного боку, відбулося стрімке скорочення ділової активності МСБ: за даними ЄБРР та UNDP, у березні-квітні 2022 р. лише 57% МСБ продовжували роботу, інші були змушені зупинитися або релокуватися [12]. Руйнування логістичних ланцюгів, втрата клієнтів та виробничих потужностей поставили значну частину підприємств на межу банкрутства. З іншого боку, саме в цих умовах критичного виживання бізнесу держава здійснила безпрецедентний крок -- 1 липня 2022 р. запустила грантові програми «Робота на підставі Постанови КМУ №738 [15], а USAID СЕР розширив грантову підтримку МСБ до 92 млн грн (~\$2,5 млн) [9]. Незважаючи на складність умов, запуск цих програм заклав фундамент для подальшого відновлення.

Фаза III -- Відновлення та євроінтеграція (2023-2024). Цей період характеризується найстрімкішим зростанням грантового ринку за всю новітню історію України. Державна програма «Робота за 2023-2024 рр. зросла з 4,0 до 11,0 млрд грн накопичено, кількість отримувачів -- з 5 604 до 22 700 [10]. USAID у 2024 р. потроїв обсяг грантової підтримки переробних підприємств до \$11 млн (75 грантів) та запустив окрему програму на \$15 млн для середнього бізнесу [11]. Суттєвим каталізатором зростання стало отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС, що відкрило доступ до нових інструментів EU4Business та збільшило донорську увагу до відновлення. Таблиця 1 відображає кількісну динаміку державної програми «Робота як найповніше задокументованого верифікованого джерела.

Таблиця 1

Динаміка державної грантової програми «Робота, 2022-2024 рр.

(накопичено з липня 2022 р.)

Дата зрізу	Кількість отримувачів	Обсяг, млрд грн	Власна справа, млрд грн	Переробка, млрд грн	Нові робочі місця
Липень 2022	перші видачі	старт прогр.	-	-	-
Липень 2023	5 604	4,0	1,2	2,4	понад 10 000
Вересень 2023	7 000	4,7	1,5	2,8	понад 20 000
Грудень 2023	10 400	5,5	2,3	2,5	понад 35 000
Вересень 2024	19 600	9,3	4,2	3,7	55 000
Грудень 2024	22 700	11,0	4,9	4,1	понад 60 000

Джерело: складено автором за офіційними прес-релізами Кабінету

Міністрів України та Міністерства економіки України [10].

2. Авторська класифікація грантових потоків за джерелами

На основі аналізу верифікованих джерел запропоновано авторську класифікацію грантових потоків для МСБ України, що охоплює п'ять категорій донорів. На відміну від існуючих підходів, класифікація будується не лише за типом донора, а й за механізмом надання та цільовим призначенням гранту -- що дозволяє виявити комплементарність різних потоків та уникнути дублювання підтримки.

Першу категорію утворюють державні програми (єРобота) -- найбільш масовий потік з точки зору кількості отримувачів. Ключова характеристика: орієнтація на мікро- та малий бізнес (мікрогранти до 250 тис. грн), спрощена цифрова процедура подачі через портал Дія, обов'язкове створення нових робочих місць та умова повернення коштів через сплату податків протягом трьох років. Загальний обсяг за 2022-2024 рр. -- 11,0 млрд грн (~267 млн дол.) [10].

Другу категорію формують програми USAID -- найбільш значущі з точки зору питомої вартості одного гранту. Середній грант СЕР у 2024 р. становив ~88 тис. дол., що на порядок перевищує державний мікрогрант. Орієнтація -- на малі та середні підприємства з потенціалом зростання, експортною складовою або здатністю до реіндустріалізації. За 2022-2024 рр. підтримано ~325 підприємств на загальну суму ~28,5 млн дол. [9; 11].

Третю категорію складають програми ЄБРР (EU4Business-EBRD). Особливість: гранти ЄБРР переважно є консалтинговими (покриття витрат на зовнішніх консультантів) або інвестиційними ваучерами (компенсація 10-30% вартості обладнання). Вони не є прямими грантами у традиційному розумінні, а радше каталізаторами для залучення власних та кредитних інвестицій підприємств. Загальний обсяг інвестицій ЄБРР в Україну у 2022-2023 рр. перевищив 3 млрд євро, з яких значна частка мала грантовий компонент [13].

Четверту категорію утворюють програми ЄС (EU4Business, COSME, IPA III, Ukraine Facility). Після набуття Україною статусу кандидата у 2022 р. обсяг і

доступність цих програм суттєво зросли. Вони орієнтовані переважно на інновації, «зелену» трансформацію та адаптацію до стандартів ЄС. П'яту категорію формують інші двосторонні міжнародні програми (GIZ, Canada Fund, UK Aid, WNISEF та ін.), що охоплюють специфічні цільові групи -- жінок-підприємниць, ветеранів, підприємців у деокупованих регіонах. Таблиця 2 відображає верифіковану структуру грантодавців МСБ.

Таблиця 2

Верифікована структура грантодавців МСБ України у 2022-2024 рр.

Донор / програма	Ключові програми для МСБ	Обсяг за 2022-2024	Кількість грантів	Середній грант
Держава України (єРобота)	Власна справа, Переробка, АПК, Ветерани	11,0 млрд грн (~267 млн дол.)	22 700	485 тис. грн
USAID (Competitive Economy Program)	Гранти для МСБ, жіночий бізнес, переробка	~28,5 млн дол.	~325	~88 тис. дол.
ЄБРР (EU4Business-EBRD)	Консалтингові гранти, інвест. ваучери	компонент у €3 млрд інвест.	н/д	до 30% вартості
Програми ЄС (EU4Business)	EU4Business, COSME, IPA III	дані уточнюються	н/д	варіабельно
Інші міжнародні донори	GIZ, WNISEF, Canada Fund, UK Aid	дані уточнюються	н/д	варіабельно

Джерело: складено автором за даними Мінекономіки України [9], КМУ [10], USAID [11], ЄБРР [13].

Порівняльний аналіз виявляє принципову відмінність між двома домінуючими потоками. Держава через єРоботу реалізує стратегію широкого охоплення -- 22 700 підприємств при середньому гранті ~485 тис. грн. USAID реалізує стратегію точкового впливу -- ~325 підприємств при середньому гранті ~88 тис. дол. Ці підходи є не конкуруючими, а взаємодоповнюючими: держава

формує базовий шар підприємницької активності та зайнятості, тоді як USAID сприяє масштабуванню найбільш перспективних підприємств до рівня, здатного генерувати значний мультиплікаційний ефект.

3. Структурний аналіз програм «Робота та галузеві зрушення»

Програма «Робота» є унікальним джерелом верифікованих даних у розрізі окремих підпрограм. Таблиця 3 демонструє розподіл накопиченого фінансування між основними напрямками станом на грудень 2024 р.

Таблиця 3

Розподіл грантового фінансування «Робота за програмами (накопичено, липень 2022 - грудень 2024)

Програма	Макс. розмір гранту	Грантів видано	Обсяг, млрд грн	Частка, %	Робочих місць
Власна справа (мікрогранти)	250 тис. грн	20 460	4,9	44,5	~20 460
Розвиток переробних підприємств	8 млн грн	831	4,1	37,3	понад 30 000
Садівництво та тепличне госп.	7 млн грн	247	1,2	10,9	~8 000
Ветерани та члени їхніх родин	1 млн грн	1 119	0,52	4,7	~2 000
РАЗОМ	-	22 657	10,72	97,4	понад 60 000

Джерело: складено автором за офіційними прес-релізами Мінекономіки України та Кабінету Міністрів України [10].

Розподіл є нерівномірним і відображає стратегічні пріоритети уряду. Попри те, що гранти для переробних підприємств складають лише 3,7% від кількості отримувачів (831 з 22 657), вони акумулюють 37,3% загального фінансового обсягу. Це пояснюється значно вищим верхнім лімітом гранту (до 8 млн грн проти 250 тис. грн для мікрогрантів) та орієнтацією на підприємства, здатні створювати десятки робочих місць і формувати ланцюги доданої вартості.

Мікрогранти програми Власна справа, навпаки, мають найбільшу соціальну компоненту: 20 460 отримувачів -- це переважно фізичні особи-підприємці, ВПО, демобілізовані ветерани та люди без бізнес-досвіду, для яких грант є першим кроком у підприємництво. Умова створення хоча б одного робочого місця перетворює ці мікрогранти на ефективний інструмент самозайнятості.

З точки зору галузевих тенденцій, верифіковані умови програм свідчать про системне зміщення пріоритетів донорів у бік переробної промисловості та ІТ-сектору. USAID у 2024 р. зосередив \$26 млн грантів саме на переробці та ІТ (75 + ~100 грантів відповідно), тоді як державні мікрогранти охоплюють всі сектори без галузевих обмежень [9; 11]. Це підтверджує тезу про стратегічну розбіжність у цілях: держава формує широкий підприємницький шар, міжнародні донори -- промисловий та цифровий потенціал відновлення.

4. Ефективність грантових програм: верифіковані показники

Оцінка ефективності грантових програм базується на двох групах показників: фінансових (повернення інвестицій через податки) та операційних (виживання та зростання підтриманих підприємств).

Фінансова ефективність «Робота є» вражаючою навіть за короткий період. За офіційними даними Кабінету Міністрів, отримувачі грантів «Робота є» повернули до бюджету у вигляді сплачених податків та зборів понад 50% від загального обсягу виданих коштів вже протягом перших двох років дії програми. При загальному обсязі 11,0 млрд грн це означає, що бюджет вже отримав понад 5,5 млрд грн -- тобто держава фактично "окупила" більше половини своїх інвестицій ще до завершення обов'язкового трирічного періоду [10].

Операційна ефективність підтверджується даними ЄБРР та UNDP. Рівень виживання МСБ, що отримали грантову підтримку, до 2023 р. становить 84%, тоді як серед нефінансованих підприємств -- лише 57% [12]. Різниця у 27 в.п. підтверджує критичне значення безповоротного фінансування в умовах воєнного

стану. Цей результат кількісно підтверджує теоретичне положення Kerr, Nanda та Rhodes-Kropf [4] про роль грантів як каталізаторів виживання підприємств у кризових умовах.

Важливим якісним показником є рівень повторного освоєння грантів -- частка підприємств, що отримали гранти більш ніж один раз. Наявні дані свідчать про формування прошарку «грантоорієнтованих» МСБ, які систематично використовують безповоротне фінансування як стратегічний інструмент розвитку, а не лише антикризовий засіб. Це є позитивною тенденцією з точки зору формування грантової культури, хоча і несе ризики залежності для частини підприємств.

Суттєвою структурною проблемою залишається регіональна асиметрія освоєння. За наявними даними, більша частина фінансування зосереджена у західних та центральних регіонах з розвинутою бізнес-інфраструктурою. Прифронтові та деокуповані регіони -- Херсонська, Запорізька, Миколаївська обл. -- попри декларативний пріоритет відновлення, характеризуються низьким рівнем освоєння грантів. Серед головних причин: відсутність місцевої інституційної інфраструктури для підготовки заявок, низька цифрова грамотність підприємців у малих містах та громадах, концентрація грантових консультаційних центрів переважно у великих містах [7].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

На основі верифікованих офіційних даних проведено комплексний аналіз тенденцій грантового фінансування МСБ в Україні у 2020-2024 рр., що дозволяє сформулювати такі висновки.

По-перше, грантовий ринок МСБ України у 2020-2024 рр. пройшов трифазний цикл: фаза I -- допандемічний та пандемічний період з обмеженими точковими донорськими програмами (2020-2021); фаза II -- кризовий злам з різким

скороченням ділової активності та одночасним запуском державної підтримки (2022); фаза III -- потужне відновлення та структурна перебудова (2023-2024). Державна програма «Робота забезпечила 22 700 підприємців на суму 11,0 млрд грн за неповних два з половиною роки -- результат, безпрецедентний за масштабом для української грантової системи.

По-друге, запропонована авторська п'ятикатегорійна класифікація грантових потоків за типами донорів виявляє домінування державного фінансування за обсягом охоплення (22 700 отримувачів) при суттєво вищій питомій вартості грантів USAID (~88 тис. дол. проти ~485 тис. грн). Ці підходи є взаємодоповнюючими: держава формує широкий підприємницький шар, міжнародні донори -- потенціал масштабування найбільш перспективних підприємств.

По-третє, фінансова ефективність державних грантів виявилася вищою за очікувану: вже протягом перших двох років отримувачі повернули до бюджету понад 50% отриманих коштів у вигляді податків, а рівень виживання МСБ-отримувачів (84%) на 27 в.п. перевищує середньоринковий показник (57%). Це підтверджує обґрунтованість грантового інструментарію як елемента антикризової та відновлювальної економічної політики.

По-четверте, виявлено суттєву регіональну асиметрію освоєння грантів на користь західних та центральних регіонів, подолання якої потребує цільових програм грантового консультування та розширення мережі Дія.Бізнес центрів у прифронтових та деокупованих регіонах -- ключове завдання грантової політики на 2025-2027 рр.

Перспективою подальших досліджень є розробка методики інтегрального індексу грантоспроможності МСБ, яка дозволить прогнозувати рівень освоєння для різних підприємств залежно від їхніх характеристик та регіонального контексту. Окремого дослідження потребує аналіз синергетичного ефекту

паралельного функціонування державних та міжнародних грантових програм, а також оцінка ризиків «грантової залежності» для підприємств, що систематично використовують безповоротне фінансування як основний інструмент розвитку.

Список використаних джерел

1. Варналій З. С. Мале підприємництво України: проблеми становлення та стратегія розвитку. Київ : Знання України, 2022. 420 с.
2. Мельник Т. Ю. Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. Економіка, управління та адміністрування. 2022. No 2 (100). С. 3-11. URL: <http://ema.ztu.edu.ua/article/view/261787>.
3. Романко О. П. Грантове фінансування українського бізнесу: динаміка, прогноз та характерні особливості. Ефективна економіка. 2026. No 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.2.3>.
4. Kerr W., Nanda R., Rhodes-Kropf M. Entrepreneurship as Experimentation. Journal of Economic Perspectives. 2014. Vol. 28, No 3. P. 25-48. DOI: <https://doi.org/10.1257/jep.28.3.25>.
5. Demircug-Kunt A., Klapper L., Singer D. Financial Inclusion and Inclusive Growth: A Review of Recent Empirical Evidence. Policy Research Working Paper 8040. World Bank. 2017. URL: <https://documents.worldbank.org/curated/en/403611493134249446>.
6. Collier P., Duponchel M. The Economic Legacy of Civil War: Firm Level Evidence from Sierra Leone. Journal of Conflict Resolution. 2013. Vol. 57, No 1. P. 65-88. DOI: <https://doi.org/10.1177/0022002712464847>.
7. Загурський О. М., Кліщук О. В. Грантові механізми підтримки малого бізнесу: порівняльний аналіз практик ЄС і України. Підприємництво та інновації. 2023. No 28. С. 12-19.
8. VoxUkraine. Resilience of Ukraine's Small and Medium Businesses Amid the War: Challenges, Policy, and the Future. 2025. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/about>

<https://voxukraine.org/en/resilience-of-ukraine-s-small-and-medium-businesses-amid-the-war-challenges-policy-and-the-future>.

9. Міністерство економіки України. Малий та середній бізнес отримає більше грантів від USAID. 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/malyi-ta-serednii-biznes-otrymaie-bilshe-hrantiv-na-vidnovlennia-ta-rozvytok-vid-usaid>.

10. Кабінет Міністрів України. «Робота: 11 млрд грн інвестувала держава в розвиток малого й середнього бізнесу через гранти. 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yerobota-11-mlrd-hrn-investuvala-derzhava-v-rozvytok-maloho-i-serednoho-biznesu-cherez-hranty>.

11. Кабінет Міністрів України. Мінекономіки спільно з USAID запускаємо грантову програму на 15 мільйонів. 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/minekonomiky-spilno-z-usaid-zapuskaiemo-hrantovu-prohramu-dlia-serednikh-ta-velykykh-pidpriemstv-na-15-milioniv>.

12. VoxUkraine. Resilience of Ukraine's Small and Medium Businesses Amid the War. 2025. URL: <https://voxukraine.org/en/resilience-of-ukraine-s-small-and-medium-businesses-amid-the-war-challenges-policy-and-the-future>.

13. European Bank for Reconstruction and Development. Ukraine SME Finance and Support. 2024. URL: <https://www.ebrd.com/ukraine.html>.

14. Кобеля-Звір М. Я. Грантові можливості для розвитку малого та середнього бізнесу в умовах війни в Україні: переваги та труднощі. Вісник ЛТЕУ. Економічні науки. 2023. No 73. С. 79-85.

15. Кабінет Міністрів України. Постанова Про деякі питання надання грантів бізнесу. No 738 від 21 червня 2022 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-nadannya-grantiv-biznesu-738>.